

Veronika Santo

**GRANICE
NA VJETRU**

Beograd, 2015.

*Ova knjiga je možda „potraga za izgubljenim vremenom“,
ali ne i žal za prošlošću, za nekom nestalom vojskom,
državom ili granicom.*

Prolog

Jednom davno, i munje su imale imena, a vjetrovi su sma-trani prijateljima ili neprijateljima.

A još prije toga, postojale su zemlje okružene beskrajnim morima i na njima otoci s bujnim raslinjem, bijelim pijeskom i školjkama koje pjevaju o izlasku i zalasku sunca.

Bio je to svijet koji ne poznaje granice ni države, a većina putnika namjernika koji bi dospjeli u te zemlje nisu nikad čuli za međe niti su znali što one znače.

U vrtoglavo dubokim morima rojila su se jata srebrnih riba, zlatne meduze, kitovi, morski psi i dupini. U zraku više nisu lovili gmazovi, nego su letjele ptice. Po tlu su hodali sisavci, neki već nalik slonovima i nosorozima. Nemilosrdni lovci trčali su za svojim žrtvama po travnatim stepama koje su se činile, zavisno od godišnjeg doba, kao zelena ili žuta mora.

Sva kopna, sve otoke i nebesko prostranstvo iznad njih nastanjivala su slobodna stvorenja koja nikad nisu upoznala drugog gospodara osim samih sebe i sudbine koju su dijelili s drugim stanovnicima ovog svijeta.

Bijaše to doba prijelaza jer su dinosauri već pripadali prošlosti, a ledenjaci su se tek trebali uobličiti u pleistocenu.

U to doba, iznad jednog novostvorenog mora, na nebu bi se povremeno pojavljivali krilati konji koji su letjeli iznad opasnih stvorenja ovog svijeta nimalo se ne obazirući na njih. Njihovi jahači, članovi plemena čarobnjaka, bili su nomadi, selili su se s plimom i osekom vremena i prostora.

Povremeno bi se pojavio i poneki usamljeni krilati konj koji je nosio glasnika između svjetova. Došli bi na ove obale nakratko, okrijepili se i zatim nastavili svojim putem, prema epohama koje su već prošle ili su tek trebale nastati.

Krilati konji stizali su u zoru ovog tek nedavno rođenog svijeta i slijetali na plaže prekrivene bijelim pijeskom nježno ih dotičući tvrdim kopitima. Njihovi bi jahači dolazili ovdje ne radi koristi, nego radi puke radosti koju im je donosilo ovo mjesto. Palili bi vatre, pričali ili igrali igre na obalama mora koja su hrlila prema neuhvatljivim dubinama, prema nepoznatim i dalekim svjetovima.

I bili bi tamo, radosni na rubu morskih bezdana, s kosom punom pijeska, licima odraslih i smijehom djece.

Rođenje taltoša

Matija se rodio 1944. jedne hladne i snježne prosinačke noći u Vojvodini. Imanje obitelji Balas nalazilo se u Bačkoj, blizu granice s Banatom. Još na početku rata Bačka je bila pripojena Horthyijevoj Mađarskoj, dok je Banat imao neposrednu njemačku upravu.

Matija je bio rođen šest mjeseci prije službenog kraja Drugog svjetskog rata na Balkanu i osam mjeseci prije nego što je bila bačena prva atomska bomba na Hiroshimu. Planovi za nove granice Europe već su ležali na radnim stolovima pobjednika, vjetrovi mirovnih konferencija spremali su se raznijeti ratne oblake.

U ovim krajevima za taltoše se nije čulo već mnogo desetljeća. Činilo se da postoje još samo u predajama koje su se prenosile po mađarskim selima i nitko više nije očekivao da bi se jedan taltoš mogao ponovo pojaviti u Vojvodini.

Odmah je bilo jasno da je novorođenče drugačije od ostale djece: imalo je sve zube i kada je skliznulo prema crvenim rukama babice, pozvane za tu priliku iz obližnjeg Lovaga, bilo je žustro kao vidra i sklisko kao riba. I povrh svega, bilo je zavijeno, kao u kraljevski plašt, u svoju rodnu košuljicu.

Roditelji, Antal i Rozalija, dadoše djetetu ime Matija. Prema porodičnoj legendi, veliki mađarski kralj Matija Korvin, onaj kojemu je bila posvećena najljepša crkva u Budimu, dao je jednom pretku porodice Balas mali posjed i odgovarajuću titulu.

Matija je došao na svijet u jednoj državi koja je, kao zmija, odbacivala staru košuljicu i spremala se obući novu: Kraljevina je postajala Demokratska Federativna Jugoslavija. Bila je to još uvijek dvosmislena, dvojaka tvorevina jer je monarhija još uvijek postojala, ali kralj je na početku rata pobjegao iz svoje re-

zidencije u Beogradu. Buduća država se pomaljalo kroz smjernice Drugog zasjedanja AVNOJ-a, počela je svoj put prema zenitu, ali je trebalo čekati kraj 1945. godine kako bi se priznala puna narodna vladavina i kako bi promijenila ime u Federativna Narodna Republika Jugoslavija.

Obiteljski salaš, koji je sad plutao u zimskoj noći Panonske nizine kao brod u potrazi za lukom, pripadao je porodici Balas već više od dvjesto godina. Gotovo je bio kao malo selo: glavna kuća, dugačka i široka, krov od sivog škrljca, magaze, štale, dvije manje kuće u kojima je spavala posluga i povremeni nadničari.

Sad je sve bilo pokriveno gustim snježnim prekrivačem. Snijeg je padao već dva dana, činilo se da je netko razastro bijele plahte po svim krovovima. Prozori na kućama koje su činile imanje bili su išarani crtežima nanesenim oštrim prstima leda.

Matijin otac, Antal, potpomognut od Andraša, starijeg čovjeka koji je već dugi niz godina živio sa ženom na njihovu imanju, čistio je snijeg nakupljen na prilaznoj stazi koja je silazila prema seoskoj cesti koja je dalje išla sve do gradića Lovaga.

Antal naprijed, Andraš iza njega, bacali su žustro lopatama snijeg s obje strane staze. Led im je škriputao pod čizmama. Bilo je tako hladno da je bilo teško pokretati usne te su zato i jedan i drugi radili bez riječi, s vještinom koja je dolazila od duge prakse i mnogobrojnih zima kada su ponavljali ove iste pokrete. Mijenjale su se samo misli ako ih je i bilo.

Samo što ovaj put Antal u sebi nije bio tih, pjevao je slaveći rođenje sina. Pjevao je i povremeno začuđeno dizao pogled u nebo. Unatoč zimi, na nebu se vidjelo veliko jata ptica, nije uspio pjevati razabrati kojih. Činilo se da ih ima većih i manjih te da nisu niti iste vrste. Vrtjele su se iznad salaša, protezale po nebu i vraćale. Izgledalo je kao da plešu.

Rođenje djeteta bila je prva dobra stvar koja mu se dogodila otkada je počeo rat. On je tek nedavno napustio svoju brigadu, koja se raspala kao da je nikad nije ni bilo, nakon što su Nijemci skinuli s vlasti i uhitili donedavnog saveznika Horthyija. Sad već bivši, namjesnik Mađarske pokušao je u odvojenim prego-

vorima postići obustavu neprijateljstva sa Sovjetskim Savezom. Antalov otac Ištvan još se nije vratio iz rata i nisu znali ništa o sudbini koja ga je zadesila.

Nakon svog povratka Antal je skinuo i sakrio bivšu uniformu u jedan ugao štale. Još je uvijek vukao desnu nogu u kojoj mu je završio metak nakon jedne partizanske zasjede u Baranji.

Na čas odloži lopatu te protrlja ruke u debelim vunenim rukavicama. Andraš je nastavio raditi, polako i metodično. Sa svakim udisajem i izdisajem iz usta mu je izlazio jedva čujan, pištavi zvuk.

Protekle godine donijele su Antalu samo nevolje i brige. Puno se već puta pokajao što je krenuo u rat. Nije znao što će biti s njegovom obitelji, a nije znao ni što će biti s njihovom zemljom. Ali eto, ove noći rodio mu se sin.

Unutar kuće, u dnevnoj sobi, bio je njegov stariji brat Šandor. Stajao je nabrana čela, pored uključenog radija. Bijele i njegovane ruke su nemirno mijenjale stanice, skrivale se u džepovima ili tražile jednu drugu iza leđa.

Bio je nešto viši i jači od Antala, ali nije našao shodno priključiti se nijednoj vojsci. I on je bio žarko zainteresiran za sudbinu Mađara u Vojvodini, samo što nikad nije mislio da je njegov posao boriti se s puškom u ruci. Još 1933. otišao je u Beč studirati medicinu i uspio diplomirati upravo prije početka rata. Vratio se i odmah počeo raditi kao liječnik u Lovagu. Šandor je živio sam, dolazio je kod obitelji kad bi mu dopustio posao i njegova pomalo prijeka narav. Ponudio se da on bude taj koji će pomoći nećakov dolazak na svijet, ali Rozalija, iz čiste sramežljivosti, bila je naklonjenija babici.

U peći je gorjela slaba vatra koja je jedva uspijevala zagrijati veliku dnevnu sobu. Šandor, koncentriran na vijesti koje su stizale s radija, kao da je zaboravio zbog čega je došao na imanje. Kao da je zaboravio da je tamo, u jednoj od soba, novi član obitelji Balas ugledao svijet.

Mijenjao je stanice, slušajući vijesti sad na mađarskom, sad na njemačkom ili srpskom. Iz etera su stizali glasovi koji su u zboru potvrđivali ono što se već znalo: san o velikoj Mađarskoj

još se jednom rastakao u ništa. Nije se više moglo praviti slijepima, sovjetske trupe su prešle granice Mađarske. Nije više bilo vremena ni prostora čak ni za očajničke poteze. I sad neka im svima dobri Bog bude na pomoći. Ako ga ima, jer Šandor je bio jedan od onih koji se nisu nadali čak ni tome.

U pećima je gorjelo drvo, ne ugljen. U posljednje tri godine bilo ga je gotovo nemoguće naći. Znajući da novorođena beba treba toplinu, od početka zime su ostavljali pojedine dijelove kuće nezagrijane kako bi uštedjeli na ogrjevu. Rasjekli su plahte od finog pamuka da bi napravili pelene. Napravili su sve što su mogli za novog člana obitelji.

Kad je Antal ponovo ušao u kuću, njegova majka Klara ga pozove na razgovor. Unatoč godinama bila je vitka, leđa joj se nisu savijala ni pred godinama ni pred nevoljama. Nosila je dugačku pletenicu savijenu u punđu, ruke su govorile da je znala raditi na imanju kao bilo koja žena koju je ikada imala u službi. Oči, naviknute na brige i sjenke, sad su bile sjajne kao što to već nisu bile otkada su joj muž i sin otišli u rat.

Uđoše oboje u dnevnu sobu gdje je Šandor još uvijek stajao prignut nad radijem i nad zelenim svjetlom što je namigivalo sa svakom promjenom stanice.

On ih pogleda, ostavi radio i približi im se da bi bolje čuo ono što im je majka imala reći. Nije moglo biti veće razlike nego u dva brata koji sad stajahu jedan pored drugog: Šandor, krupan, obučen u smeđe vuneno odijelo i bijelu košulju te Antal, mršav i s dubokom borom na čelu, u preširokoj odjeći kupljenom još prije rata. Izgledali su kao da ne pripadaju istom društvenom sloju niti istoj obitelji.

„Taltoš?“ reče Šandor. „Ma, ne vjerujem u te legende!“ Pogleda upitno majku, kao da očekuje od nje da mu objasni ovaj novi misterij što je sa sobom donijelo rođenje Antalova i Rozalijina djeteta.

Klara odmahne rukom nestrpljivo ne vidjevši zapravo ni jednog ni drugog. Gledala je kao da vidi ispred sebe nešto više od sobe osvijetljene petrolejkom. Više od komode iznad koje su bile obješene fotografije obitelji. Više od zidnih tapeta s

malim buketima cvijeća koje je jednom prigodom kupila od talijanskih trgovaca u Rijeci.

„Moramo odmah reći Rozaliji“, odluči.

Okrene se na petama ostavljajući sinove iza sebe i izađe žurno iz dnevne sobe. Prijeđe hodnik i zaustavi se ispred vrata iza kojih su bili novorođenče i njegova majka kao da razmišlja. Tiho ih otvori i opet zastane na pragu.

Rozalija podigne pogled, nasmiješi joj se, zatim se ponovno posveti sinu kojoj joj je ležao u naručju.

Klara se zaustavi ispred kreveta s rukama prekrštenim na prsima kao uvijek kad se trebala suočiti s nekim problemom. Rozalija se nevoljko odvoji od djeteta i pogleda svekrvu.

„Rozalija...“ Klara nije znala odakle početi. Onda nastavi skupivši svu odlučnost koju je imala. „Vidiš, nije prvi put da se u našoj obitelji rađa ovakvo dijete. Postoje priče ... ali o tome ćemo jedan drugi put.“ Namršti se. „Još si uistinu mlada, ali trebaš znati tko je tvoj sin.“

Rozalija ju je slušala kao kroz maglu. O čemu li to govori svekrva? Sad se samo željela odmoriti, prigriliti slatkoću svog sina i pobjeći od ovog pogleda u kojemu se čitao nemir.

„Antal misli da ti ne bismo trebali reći odmah, ali nije tako. Ne, nije tako“, doda razmišljajući, prisjećajući se. „U kraju oko Erdelja kažu da je vrag uvijek blizu kad se rodi jedan taltoš. Zla bića osjećaju da je na svijet stigao jedan njihov neprijatelj. Mogu napasti dijete dok je još maleno i zato od sada pa nadalje moraš otvoriti četvero očiju. Svi mi. Veliki je blagoslov za jednu obitelj kad se u njoj rodi taltoš, ali neće nam biti lako s njime.“

Taltoš nije bio običan seoski vještac koji je znao namjestiti polomljenu ruku, skinuti uroke ili ozdraviti kravu koja više nije davala mlijeko. Taltoš je bio stvorenje svijetla, sila prirode, nebeski glasnik, onaj koji posreduje između živih i mrtvih. I obično je donosio sa sobom velika iskušenja za porodicu u kojoj je bio rođen.

U sobi se još nalazila babica. Klara odjednom postane svjesna njezine prisutnosti. Prekriži ruke na prsima, pomisli da je

bila neoprezna. Žena se zvala Piroška i radila je kao babica u Lovagu i u okolici već više od trideset godina.

Upravo je sporim pokretima stavljala svoje stvari u veliku, plavu, platnenu torbu. Piroška je bila krupna dobroćudna žena, velikih ruku, sijede kose podignute u punđu i prekrivene bijelom kapicom.

„Ostat ću preko noći, put je ionako zavijen snijegom“, reče gledajući mirno Rozaliju. „Odmorite se i nemojte misliti ni o čemu. Navratit ću poslije.“

„Rekla sam u kuhinji da vam ostave tanjur vruće juhe. Ima i kruha što smo ga jutros spekli i komad dobre slanine“, reče joj Klara dok je izlazila.

S druge strane, pomisli Klara, što se moglo sakriti od jedne babice? Morala je biti svjesna kome je pomogla doći na ovaj svijet. Pričat će s njom prije nego što ode i preporučiti joj da ne kaže nikome tko je noćas rođen u kući Balasovih. Morat će joj dati i neki poklon povrh plaće, možda onaj zlatni broš za maramu u obliku lista koji ionako nikada nije nosila.

Izađe iz sobe razmišljajući o tome kako Rozalija sigurno nije razumjela što joj je htjela reći. Pored sve radosti osjećala se nekako krivom. Imati jednog taltoša za sina značilo je biti izložen raznim iskušenjima. Prije svega, dijete je trebalo biti zaštićeno dok ne ojača krila da može poletjeti iz gnijezda. A nevjesta je izgledala tako krhko!

Ostavši u sobi sama sa sinom, Rozalija ga ponovo počne gledati.

U sobi je bilo tiho i toplo. Vani, s druge strane prozore, čulo se tiho pucketanje leda. Djetešce joj je uzvraćalo pogled. Tek rođen, a činilo se da ju već vidi.

Antal tiho otvori vrata sobe, ne reče ništa, samo se osmjehne gledajući svoju mladu ženu s raspuštenom crnom kosom, nagnutu nad tek rođenim djetetom.

Ostane tako trenutak, a zatim opet izađe van i uputi se u dvorište.

Okolo se sve zabijelilo, kuća, štale, spremnici žita i kukuruza, živica od šimšira, ruže i veliki orah koji je dizao svoje

grane odjevene u duge bijele rukave iz kojih su se vidjeli samo crni prsti.

Na nebu su još uvijek bile ptice, razigrano jato je pisalo po nebu nekim jezikom koji nije uspijevao razumjeti. Zvijezde su svijetlile u hladnoj noći Panonske nizine kao dijamanti kraljice Marije Terezije na svečanoj haljini od crnog baršuna. U tišini se povremeno čuo ugriz leda koji se širio po nepomičnom zraku poput udara biča.

Antal zapjeva u sebi, kad već nije mogao, zbog hladnoće, glasno. Nekoliko gavranova, velikih, krupnih ptica, proleti iznad njega razjareno grakćući. Antal umukne, zagleda se sa strahom u ptice koje su se krenule prema gore, prema plešućem jatu, kao isukani mačevi.

Povratak

Glava obitelji Balas, Ištvan, Klarin muž i Antalov i Šandorov otac, vratio se iz rata u proljeće 1945. kao pretučeni pas.

Bio je prohladan i vlažan travanjski dan. Kiša je pretvorila cestu koja je vodila na imanje u blato i Ištvan je napredovao polako već satima, oslanjajući se na štap koji je pronašao blizu jednog lokvišta nedaleko Subotice. Nije bilo jasno je li vlasnik iznenada ozdravio i u radosti ga odbacio ili završio negdje ispod mutne smeđe vode okružene trskom.

Već je davno skinuo uniformu i nabavio jednostavnu seljačku odjeću. Od vojne opreme ostavio je samo platnenu torbu koja mu je visjela s ramena i kožne čizme koje nije skidao danima. Bile su otežale od blata i sa svakim korakom su postajale još teže. S crnog šešira su mu na lice silazile kapljice hladne vode, a i vuneni kaput je bio gotovo posve promočen, sve do grube platnene košulje.

Kad je ušao u dvorište, zaustavi se i još više osloni na štap. Pogleda kuću, štale, magazine, pogleda veliki orah, živice od šimšira i ruže koje su se počinjale zelenjeti, drvena vrata što su vodila prema povrtnjaku.

Ugleda Klaru, svoju ženu, kako stoji ispod jednog od krovista, pognuta nad nečime. Sad se uspravi i ona i ugleda ga. Osta-doše trenutak nepomični i jedno i drugo, tada ona potrči. Zaustavi se pred njim kao da ga se boji dotaći. Gledali su se ne uspijevajući naći riječi.

„Ištване, rodio nam se unuk, i to taltoš,“ reče napokon Klara nesigurnim glasom kao da se boji da to pred njom nije uistinu njezin muž.

„Onda nas Bog još nije ostavio“, odgovori on polako kao da pokušava shvatiti pravo značenje onoga što je čuo.

Zatim iskorači prema njoj i čvrsto je zagrlj smočivši joj haljinu i crni vuneni šal koji joj je bio prebačen preko ramena.

Hodajući preko dvorišta vidje da su u košari nad kojom je bila nagnuta Klara, pilići koje je namjeravala odnijeti na toplo, u kuću. Ištvan se sjeti da se bliži Uskrs. Uzme košaru u ruke i prekorači tako prag kuće, s jednom rukom stežući ženu, a u drugoj ruci noseći košaru punu žutih pilića.

Predvečer Ištvan skinje sliku namjesnika Horthyja s zida dnevne sobe. Narednih tjedana ostade nijem i radio. Nije htio slušati vijesti, nije ga više bilo briga za svijet i njegove novosti.

Navečer bi se povukao u sobu koja mu je oduvijek služila kao mali ured i ostajao sam sa sobom, gledajući u prazno s upaljenom cigaretom sve dok mu ne bi dogorjela do prstiju. Cigarete koje je pušio imale su jak miris, motao ih je sam od duhana što su ga uzgajali na imanju. Klara je sakrila za njega jednu kutiju punu mirišljivih listova koja ga je dočekala kad se vratio iz rata. Ištvan je pušio otkada je bio šesnaestogodišnjak i prsti su mu uvijek bili žuti od cigareta koje je zaboravljao staviti u usta.

Uzeo bi sa sobom i bocu vina i u osami razmišljao o onome što im se svima dogodilo, zaboravljajući u tim trenucima kako na unuka, tako i na ukućane.

„Eto“, mislio je, „trebalo bi otići u neku čardu i dobro se napiti. Platiti Cigana da mi zazuje violinom u ušima, razbiti neku čašu, okrvaviti ruke na staklu. Možda tako ne bi više mislio. Moja duša nije više u miru niti će ikad biti. Iako nam je Bog poklonio ovog malog taltoša. A tko zna zašto? Što može učiniti jedan taltoš sada kada je Mađarska osakaćena još jednom? Odsjekli su joj ruke i noge, ništa tu ne može jedan taltoš, pa ni sto njih. Što može utješiti našu tužnu dušu koja nema više tijelo koje joj pripada?“

Ili prisjećajući se vremena kada je povjerovao da namjesnik Horthy radi najbolje što može za zajedničku stvar:

„E, Horthy, Horthy, tko te može kriviti? Zar nisi odmah priključio našu rodnu Vojvodinu majci Mađarskoj? Jesi. Kockao si se s đavolom i izgubio. I tko zna, da sam bio na tvom mjestu možda bih i ja napravio istu stvar“, naliže si čašu vina i iskapi

je odmah do dna prisjećajući se Trijanonskog mira koji je odnio, nakon Prvog svjetskog rata, veliki dio povijesnih, mađarskih teritorija. Desetak godina kasnije, obitelj je čak promijenila u općini i način pisanja njihovih osobnih imena, prilagođavajući ih slavenskom pravopisu i novoj situaciji. Ištvan se nikad nije do kraja pomirio s tim, i pisao je svoje ime, kad god mu se pružila prilika, po mađarskom pravopisu.

Spusti pogled. Pogleda ruke.

„Ima na njima krvi“, reče. „Ima. Bog vidi. Neka sudi.“

U travnju 1941. mađarska vlada je, u dogovoru sa Hitlerovim generalštabom, odobrila operacije u takozvanim Južnim krajevima. Odmah potom objavljena je „Proklamaciju mađarskom narodu“ o neophodnosti invazije radi zaštite mađarskog stanovništva. Okupiran je Novi Sad i zavedena vojna uprava. Tijekom travanjskog rata je bilo ubijeno preko osam tisuća Bačvana, a točan broj onih poslanih u radne logore na istočnom frontu nije se ni znao. Zločini su se nastavili i naredne godine, pravim genocidima nad Židovima, Srbima, Rusinima i Romima. Eto, mislio bi Ištvan, možda se trebalo znati živjeti zajedno. I kad bi dobro promislio nije bilo potrebe za nikakvom invazijom. Niti je bio potreban Horthy, a još manje Hitler. Pa kad nisu bili potrebni, zašto su se onda dogodili? I zašto su im ljudi, pa i on, povjerovali?

On je već znao odgovor, dobar za sebe i za svoju obitelj: htjeli su ponovo živjeti u Velikoj Mađarskoj. Ali da je trebao još jednom birati? Pitanje je ostajalo bez odgovora. Nije više bio siguran u ništa.

Nakon ovakvih noći Ištvan bi se probudio teške glave, kajao bi se radi svoje slabosti i mamurluka te uzjahao najžešćeg od tri konja koja su imali, Vatru. Konj bi se propinjao i kolutao očima dok bi ga on natjeravao u galop.

„Ej, Vatro, nećeš me valjda i ti nadmudriti kao Nijemci Horthyja?“ gundao bi boreći se s konjem i znojeći se sve dok mu se glava ne bi razbistrila i dok ne bi mogao ponovno spokojno pogledati u već mudre oči unuka taltoša. Uvijek je bilo lakše danju uvjeriti se da su i on i Horthy bili samo žrtve povijesti. Oči njegova unuka gledale su ga kao da već sve znaju i

nekad bi se znao držati cijeli dan po strani samo da ga Matija ne vidi dok mu teške misli opsjedaju glavu.

Ponekad bi ga u ovakvim trenucima, namjerno, iza nekog ugla presrela Klara s unukom. Dječak je imao oči koje su se iskrile kao jantar, meku svijetlosmeđu, skoro plavu kosu, kao nitko drugi u obitelji. Ištvan bi ga, pomalo se srameći sam sebe, oprezno uzimao u ruke, kao da se boji da ima previše snage za malo djetinje tijelo. Digao bi ga u zrak igrajući se s Matijom koji mu se smiješio, gledao bi ga i ispitivao ovaj neobični Božji poklon.

Nova Država

Samo mjesec dana nakon Ištvanovog dolaska, devetog svibnja, radio donese vijest da je šesnaest minuta nakon ponoći potpisana konačna kapitulacija vojnih snaga Trećeg Reicha.

Ištvan primi vijest s melankolijom i radošću. Melankolijom, zato što su se dali prevariti, radošću, zato što je mislio da je fašizam pobjegao vragu ispod suknje da navede u napast i propast naivne i nevine.

Počne ponovo slušati radio, na Matijinu radost. Dječaku je uvijek bilo žao kad bi radio ostao napušten i neupaljen na svom stoliću u dnevnoj sobi jer ga je privlačilo zeleno svjetlo što je žmirkalo s radio-aparata dok bi se mijenjale stanice. Radoznalo je osluškivao glasove iz etera koji bi stizali tko zna odakle, ponekad prijateljski, ponekad neprijateljski, i ne uvijek ljudski.

Ljudski glasovi su govorili kako je na tlu Kraljevine upravo rođena jedna nova Jugoslavija, socijalistička, inspirirana svježim vjetrom promjena koji je dolazio sa širokih teritorija Sovjetskog Saveza.

Oni drugi, koje je čuo samo Matija, dovikivali su se kao djeca koja se igraju na plaži nekog dalekog mora. Kad bi Matija začuo šum valova, Ištvan bi međutim mislio da se gubi stanica i počeo bi brzo okretati okrugli gumb u potrazi za glasovima koji će mu reći što će biti s njima i s njihovim imanjem.

Promjene o kojima su pričali glasovi koje je slušao Ištvan počeo se utjelovljivati brže nego što je trčao konj Vatra.

Poljoprivredna reforma im počne odnositi imanje, na kraju 1946. umjesto 48 imali su 35 hektara zemlje. Uzeli su im najbolji dio terena, tamo gdje je dobro uspijevalo žito.

Ipak, još uvijek je to bilo veliko imanje: ostala im je šuma, oranice gdje su sadili kukuruz, duhan i suncokret te dva pašnjaka za blago.

Tijekom dana Antal i Ištvan su radili na polju ili sa životinjama, ali svaki put kad bi vidjeli da se imanju približava oblak koji bi najavljavao kakav automobil, sakrili bi se u štalu, u jednu rupu u podu podruma ili na tavan.

„Dobro da su odnijeli zemlju“, govorio je Ištvan, „Ta tko bi je radio?“ Reforma mu je usjekla još koju boru na lice, ali bilo je uzalud koprcati se. Neki od njihovih radnika nestali su u ratu, a netko je zahvaljujući nacionalizaciji postao vlasnik poljoprivrednog zemljišta. Osim njih, na imanju su još živjele samo dvije obitelji.

„Nadaju se novoj nacionalizaciji“, govorila bi Klara misleći na njih. „Nadaju se da će i oni dobiti komad naše zemlje.“

„Navikli su na nas, to je“, odgovarao joj je muž Ištvan. „Bar što se tiče Andraša i Ilonke, tu su već trideset godina, što se tiče drugih...“

Druga je obitelj bila s njima tek od sredine rata, prije su dolazili jednom godišnje u nadnicu, onda kad se žnjelo žito. Bili su bošnjački Srbi i već sama ta činjenica bila je dovoljna da im ne vjeruju u potpunosti. Strahovali su da bi mogli nekom prijaviti da su se za vrijeme rata Antal i njegov otac borili na pogrešnoj strani. To je bilo dovoljno da im poremeti miran san, da na svaki šušanj otvaraju oči i traže neprijatelja u mraku.

Zaštićeni svijet salaša sa svojim poljima, stablima i živicama pretvarao se u mjesto gdje je bilo lako postaviti zamke, uhvatiti ih na prepad i odvesti s ove zemlje koju su stoljećima smatrali svojom.

Jedne večeri Ištvan reče kako bi za njega i sina bilo najbolje da pobjegnu preko granice, u Austriju ili Zapadnu Njemačku. Sve je bilo bolje nego živjeti kao zečevi u rupi.

Otada oni počеше često pričati o bijegu, ali unatoč tome ni jedan ni drugi ne pokazivahu stvarnu volju za odlaskom.

Začudo, vrijeme je prolazilo, ali nitko nije dolazio da ih ispita, privede, uhiti.

Nitko od porodice, iako svjesni neobičnosti Matijinog bića, nije uistinu bio svjestan onoga što je njegovo rođenje prizvalo.

Ponekad, u sumrak ili rano jutro, Antal bi podigao glavu i vidio nad salašom jata ptica, ptica koje nisu uvijek odgovarale godišnjem dobu. Ponekad, osjetio bi isti onaj nemir kao one noći kad je Matija bio rođen. Nije ga znao imenovati sve do onog dana kada se na salašu pojavio čovjek s crnim šeširom.